

genoemd van de Nederlandse illegaliteit. Een andere functie was de directe steun aan de Geallieerde oorlogvoering in de vorm van de 'pilotenhulp': het naar België en verder zuidwaarts overbrengen van Geallieerde militairen (ontsnapte krijgsgevangenen en bemanningsleden van Geallieerde vliegtuigen die boven Nederland hadden moeten afspringen of een noodlanding hadden moeten maken), en in de vorm van de spionage.

Wat de 'pilotenhulp' betreft: hoewel nadere gegevens ontbreken, durven wij veronderstellen dat de desbetreffende organisaties de afvoer van die 'piloten' na *D-Day* en vooral na de ineenstorting van het Duitse front in Normandië vertraagden: waarom zou men de 'piloten' aan de gevaren van een tocht door bezet gebied blootstellen als het er naar uitzag dat de Geallieerde bevrijdingslegers spoedig de streken zouden bereiken waar zij zich bevonden?

Het omgekeerde gold voor de spionagegroepen: hun gegevens waren na *D-Day* belangrijker dan ooit en naarmate de Geallieerde strijdkrachten Nederland dichter naderden, nam die betekenis toe. Tal van spionagegroepen stonden in vaste verbinding met Londen. Er waren in juli-augustus '44 twee geheime 'wegen' naar Zwitserland: Weg A naar het bureau van dr. Visser 't Hooft te Genève, Weg B naar dat van generaal van Tricht te Bern. Van Tricht was in de Zwitserse hoofdstad vertegenwoordiger van het Bureau Inlichtingen (BI) te Londen, Visser 't Hooft ressorteerde onder Gerbrandy's departement voor algemene oorlogvoering van het koninkrijk. Via elk van beide 'wegen' arriveerde eens per veertien dagen, soms nog frequenter, een grote hoeveelheid gemicrofilmde stukken in Zwitserland om vandaar naar Londen gezonden te worden. Van Weg B maakte een aantal 'militaire' spionagegroepen gebruik, Weg A droeg eerder een civiel karakter; de zendingen van Weg A (illegale bladen en brochures, stukken uit het overheidsapparaat, rapporten) werden in bezet gebied samengesteld en vaak ook van commentaren voorzien door een 'Politieke Commissie', die bestond uit mr. G. Slotemaker de Bruïne, N. Stufkens, H. M. van Randwijk (hoofdredacteur van *Vrij Nederland*), mr. J. Cramer en mr. A. H. van Namen (beiden vooraanstaande medewerkers van *Vrij Nederland*). Wij herinneren er aan dat in april '44 bij die 'Politieke Commissie' grote verontwaardiging was ontstaan toen zij ontdekt had dat de chef-staf van de Ordedienst (OD), jhr. P. J. Six, zich van oktober '43 af kopieën had laten verschaffen van alle stukken die via Weg A gewisseld waren; die 'spionage op de Zwitserse Weg' was in mei bevestigd doordat de gemicrofilmde versie van een rapport dat Six had laten extraheren uit alles wat hem was toege-